

**UNIVERSITATEA „TITU MAIORESCU” – FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ**

REZUMAT AL TEZEI DE DOCTORAT

***„LEGEA APLICABILĂ ÎN PROCESUL CIVIL INTERNAȚIONAL ȘI
COMPETENȚA INTERNAȚIONALĂ A INSTANȚELOR”***

**Conducător științific,
Prof. Univ. Dr. Nicolae Voiculescu**

**Doctorand:
Andreea-Lorena Poenaru (Căs. Codreanu)**

**BUCUREȘTI
2019**

În cuprinsul acestei lucrări de cercetare doctorală ne propunem să aducem o contribuție teoretică și practică în *domeniul legii aplicabile în procesul civil internațional și al competenței internaționale a instanțelor*, referindu-ne totodată și la recunoașterea hotărârilor judecătorești străine în România. Abordarea temei are în vedere respectarea principiului unității între empiric și teoretic, considerând că practica și teoria trebuie să se armonizeze în scopul aflării celor mai eficiente soluții, prin respectarea dispozițiilor legale și procedurale.

Tehnicile și procedeele pe care le-am utilizat au implicat documentarea având la bază metoda observației și a culegerii și prelucrării de date, sinteze, spețe și materiale de specialitate, cât mai de actualitate. Una dintre modalitățile de studiu a constituit-o analiza aspectelor comparative cu legislația altor state, - prin prisma normelor europene incidente și a unor convenții internaționale la care România este parte.

Pentru a fundamenta cercetarea pe informații, analize și studii, am analizat bibliografia de referință, tema aleasă fiind o provocare pentru orice specialist în domeniu și reprezentând un spectru larg de exprimare. Astfel, scopul studierii problematicii respective, al redactării și publicării viitoare a unor materiale de specialitate este acela de a clarifica modul de aplicare a legislației în stabilirea competenței internaționale a instanțelor.

Am constatat cu ocazia elaborării acestei lucrări că modificările legislative cauzate de multitudinea situațiilor în care se află beneficiarii hotărârilor judecătorești emise și a actelor asimilate cu acestea (cum sunt actele autentice notariale și tranzacțiile judiciare), duc la existența multor cazuri complexe, în care se întrepătrund situații de ordin familial cu probleme de ordin patrimonial (de la răspunderea părintească, reprezentarea și audierea minorului, procedura divorțului și partajul judiciar între foști soți, până la obligațiile contractuale, succesiuni dezbătute pe cale judecătorească sau notarială, drepturile moștenitorilor de a continua procesul, de a partaja sau de a administra bunurile).

În toate aceste momente, este necesar ca specialiștii în drept să ofere răspunsuri, dar acestea pot fi concretizate numai după stabilirea competenței de soluționare și doar prin cunoașterea legii aplicabile. Prin urmare, profesioniștii dreptului se întâlnesc des cu relativismul creat de diferențele dintre state, ceea ce nu garantează lipsa greșelii. Însă, aceasta nu trebuie să împiedice încercările de a avea un raționament moral în situații controversate.

Considerăm de o importanță deosebită și procedurile pe care beneficiarii hotărârilor și actelor emise de autoritățile române trebuie să le solicite, pentru ca acestea să fie recunoscute în

alte țări (spre exemplu, completarea formularelor ce constituie anexe ale regulamentelor europene, eliberarea certificatului european de moștenitor, dezbaterăa unei succesiuni în care printr-un testament a fost aleasă legea aplicabilă moștenirii).

Față de acestea, putem opina că, de-a lungul timpului, toate realizările umane au fost conturate și de o formă legală, de la începuturile din Grecia antică și apoi supremația Dreptului Roman, la codificarea legislațiilor naționale în secolele 18-19 și până la preocuparea permanentă din zilele noastre. Îmbunătățirea legislației a devenit astfel o preocupare constantă, în funcție de conceptele pe care le promovează societățile în mediile social și economic pentru realizarea strategiilor de dezvoltare. În momentul în care oamenii încep să își pună întrebări dacă raționamentele lor sunt corecte sau nu, intervine *etica*. Aceasta are de-a face cu abilitățile și comportamentul uman. Se relevă astfel, necesitatea unei noi abordări, în care să se țină cont de întâietatea normelor comunitare și internaționale în fața legislației interne, precum și de elementele de extraneitate, prin verificarea existenței acestora iar, odată constatate, de aplicabilitatea legislației împreună cu regulile de trimitere și, după caz, de retrimiteră, la legea națională.

În scopul cunoașterii drepturilor omului (*human rights*), trebuie să cunoaștem în primul rând conceptul de „drepturi”. Pentru a ne da seama dacă o persoană poate să își exercite un drept, trebuie să se constate dacă aceasta îndeplinește condițiile necesare. S-au conturat în doctrină două teorii, și anume: „teoria interesului naturii drepturilor”, care presupune că, ori de câte ori o persoană are un drept, un interes al persoanei respective este protejat în sens normativ și „teoria voinței”, care se referă la faptul că în centrul conceptului de „drept” este ideea că titularul dreptului are o anumită autonomie, o libertate care nu este necesară în cazurile din prima teorie.

Având în vedere obiectivele principale, cât și modul lor de realizare pe parcursul cercetării, ne propunem structurarea lucrării pe cinci capitole. În fiecare parte am îmbinat considerațiile teoretice cu cele practice, pentru o înțelegere mai amplă a complexității materiei studiate.

I. În Capitolul I, intitulat „Competența instanțelor judecătorești - Privire generală -”, ne-am propus să înțelegem *mecanismul de definire și de verificare a competenței jurisdicționale* la nivel intern, dar și cu precizări generale, teoretice și practice, legate de competența unor instanțe internaționale. Competența, fiind o aptitudine permisă de lege a instanțelor sau a

organelor jurisdicționale de a soluționa litigiilor, a necesitat modificări ale Codului de procedură civilă român, care să se raporteze și la necesitatea de soluționare în plan european.

Am observat, astfel, că regulile noi aduse în legislație sunt legate și de multitudinea de domenii în care instanțele trebuie să se pronunțe și să emită hotărâri, iar atunci când este depășită sfera prerogativelor, intervin cazurile de necompetență, care nu sunt urmate întotdeauna de finalizarea litigiilor, ci și de proceduri de derogare, declinare sau prorogare. Din felul în care privesc părțile, noțiunea de competență cuprinde obligația lor de a se supune atribuțiilor jurisdicționale. Pe de altă parte, analizând mai multe cazuri practice, putem concluziona că părțile au și dreptul de a accede la nivel intern și extern, la o instanță, precum și de a beneficia de un proces echitabil.

Competența materială – *ratione materiae* presupune o delimitare a instanțelor în funcție de gradele acestora (judecătorie, tribunal, curte de apel, instanța supremă). În anumite domenii, în contextul liberei circulații a persoanelor în spațiul european, dar și al circulației în cel extra-european, pot apărea elemente de extraneitate, care influențează regulile de stabilire a competenței instanțelor, domenii cum ar fi: cereri soluționate de instanța de tutelă și familie, potrivit Codului civil, cereri privind mențiuni din registrele de stare civilă, precum și acelea referitoare la obligații neevaluabile în bani, de a face sau a nu face, chiar dacă izvorăsc din relații contractuale ori extracontractuale, în ceea ce privește executarea unui contract sau alt act juridic, conform art.101 C.pr.civ.

În cazul acestui text, Codul prevede care este valoarea cererii în anumite cazuri speciale. Astfel, în cazul cererilor pentru executarea unui contract sau alt act juridic, la stabilirea competenței instanței va conta valoarea obiectului sau se va ține cont de valoarea părții din obiectul dedus judecății. Valoarea respectivă va fi un element de raportare și în cererile pentru: constatarea nulității absolute; cererile în anulare, rezoluțiune sau reziliere de acte juridice; cererile formulate pentru a se constata existența ori inexistența unui drept. Trebuie menționat și faptul că valoarea cererii se stabilește în funcție de chiria ori arenda anuală, în cererile referitoare la contractele de locațiune și de leasing, precum și la predarea ori restituirea bunului închiriat, respectiv arendat.

După cum putem observa, textul stabilește în situațiile expuse, criteriul valoric pentru determinarea competenței. La primul alineat, prin sintagma „alt act juridic”, legiuitorul a lăsat să se înțeleagă că poate fi vorba de contracte de vânzare, schimb, donație, adică acte de diferite

naturi juridice. De asemenea, textul clarifică și faptul că reclamantul poate să solicite „realizarea unei fracțiuni, cote din obiectul dedus judecății”. În aceste cazuri considerăm că, în mod firesc, competența instanței se determină raportat la valoarea parțială ce a fost dedusă judecății.

Cazurile de competență materială a judecătoriilor în dreptul român sunt prevăzute de art.94 din Codul de procedură civilă, care a fost completat odată cu intrarea în vigoare a *Legii nr.310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr.134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative*. Precizăm că, pentru categoriile de cereri în primă instanță, prin legea de modificare menționată mai sus, se adaugă cereri în materie de moștenire (fără distincție în ceea ce privește valoarea), cereri privind uzucapiunea, de asemenea, indiferent de valoare și cereri în materia fondului funciar (exceptându-le pe acelea care, potrivit legilor speciale, sunt de competența altor instanțe).

Un aspect de care trebuie să ținem cont la stabilirea competenței materiale este acela că, dacă pe parcursul unui proces se adoptă o lege prin care se stabilește o altă competență materială, același gen de litigiu poate fi judecat de o instanță investită prin rejudecare ori de o alta, competentă conform legii noi, a cărei investire a avut loc după schimbarea competenței. O situație în care legea nouă ar fi de imediată aplicare este aceea în care are loc desființarea instanței, transmiterea dosarului efectuându-se din oficiu către altă instanță.

În ceea ce privește competența materială a instanțelor, în capătul principal al cererii se arată determinarea competenței, stabilită în funcție de valoarea obiectului cererii. Dacă instanța a fost sesizată de reclamant cu o multitudine de aspecte principale de cerere, dar care au fost întemeiate pe fapte sau cauze diferite, se va stabili competența raportat la valoarea, natura sau obiectul din fiecare pretenție în parte. Dacă instanța sesizată constată că un capăt principal de cerere nu intră în competența sa, ci a altei instanțe, va disjunge cauza, prin declinarea propriei competențe.

În același sens, apreciem ca fiind important și textul alin.(2) din art.99 C.pr.civ., care prevede că atunci când o pluralitate de capete principale de cerere are ca temei un titlu comun, cu aceeași cauză sau cauze diferite, care însă au o strânsă legătură, dacă au fost deduse judecății în urma unei singure cereri de chemare în judecată, determinarea instanței competente are loc ținând cont de pretenția care atrage competența instanței de cel mai înalt grad.

Textul art.122, care a fost introdus în noul Cod de procedură civilă și care dispune că noile reguli de competență se stabilesc doar modificându-se normele Codului, s-a dorit a fi o regulă revoluționară în materie, întrucât nu permite modificări prin alte acte normative. Astfel cum am precizat și în lucrare, împărtășim această utilitate alături de alți autori, fiind dată multitudinea dispozițiilor derogatorii de la dreptul comun, din legislația românească.

Atunci când sunt îndeplinite condițiile de soluționare, se impune stabilirea competenței materiale, mai exact a instanței ierarhice competente, precum și a competenței teritoriale, care se stabilește raportat la domiciliul existent în momentul introducerii cererii, fără ca modificările ulterioare să afecteze în vreun fel competența stabilită. Accentuăm aici ideea că noul Cod civil și noul Cod de procedură civilă au legat noțiunea de domiciliu de locuința principală a persoanei, dat fiind că și în stabilirea competenței internaționale se ține cont de acest criteriu. Instanța competentă se determină prin analizarea valorii sau a obiectului pretențiilor și atunci când există o pluralitate de reclamanți care, printr-o singură cerere, înaintează pretenții împotriva aceluiași pârât. Regula este valabilă și în cazurile în care există pluralitate de pârâți.

Raportat la materia imobiliară, Codul de procedură civilă impune expres că cererile al căror obiect îl constituie dreptul de proprietate ori alte drepturi reale referitoare la un bun imobil, valoarea se determină raportat la valoarea impozabilă, conform reglementărilor din domeniul fiscal. Dacă această valoare nu este stabilită, articolul 104 C.pr.civ. care conține aceste dispoziții, face trimitere la regulile generale de la art.98. În conformitate cu acest text, valoarea obiectului menționată în capătul principal al cererii este cea care determină competența. La determinarea acestei valori, nu se iau în calcul accesoriile pretenției principale, accesorii cum ar fi dobânzi, penalitățile, cheltuieli, fructe ori prestații periodice scadente în decursul judecății. Dacă se depune o contestație, valoarea se stabilește ținându-se cont de înscrierile și explicațiile părților.

În art.117 Cod procedură civilă se stabilește competența referitor la cererile ce au ca obiect drepturile reale imobiliare, în sensul că acestea se vor introduce „numai la instanța în a cărei circumscripție este situat imobilul”. Alin.(3) din acest articol dispune că regulile din alin.(1) și (2) sunt aplicabile, printre altele, și pentru acțiunile de împărțeață privind un imobil, - atunci când indiviziunea nu face obiectul unei succesiuni. Este de observat că textul se referă la imobil la singular, rezultând per *a contrario* că nu ar fi vorba de cazurile în care are loc partajul mai

multor bunuri imobile, fiind totuși de discutat dacă legiuitorul a dorit sau nu să se aplice restrictiv norma în cauză.

Referitor la competența teritorială, menționăm că regula generală, prevăzută la art.107 C.pr.civ., stabilește că cererea de chemare în judecată este introdusă în fața instanței în a cărei circumscripție pârâtul are domiciliul ori sediul, atunci când prin lege nu se dispune altfel, instanța rămânând competentă în continuare să judece procesul, inclusiv în situațiile în care, după depunerea sesizării, se schimbă domiciliul sau sediul pârâtului. Prin urmare, competența pe acest criteriu se va stabili raportat la domiciliul existent în momentul introducerii cererii, aceasta însemnând că schimbările domiciliului nu afectează în vreun fel competența stabilită.

Cu privire la conceptul de „domiciliu”, Codul Civil român a adus noi dispoziții, legând noțiunea de domiciliu de locuința principală a persoanei. În afară de competența legată de domiciliul sau sediul pârâtului, Codul de procedură civilă conține și norme privind competența teritorială alternativă, și anume cazurile speciale prevăzute la art.113 C.pr.civ.

Pe parcursul cercetării, am considerat importante de precizat și dispozițiile art.127 C.pr.civ., privind competența facultativă, care stabilesc că dacă o cerere este introdusă împotriva unui judecător cu activitate la instanța care are competența de judecare a cauzei, având astfel el însuși calitatea de reclamant, va fi sesizată o instanță judecătorească având același grad, aflată în circumscripția oricărei curți de apel învecinate cu acea curte de apel în cadrul căreia se află instanța la care judecătorul își desfășoară activitatea. Textul reglementează în acest sens, un caz de prorogare facultativă de competență, care răspunde exigențelor în ceea ce privește dreptul părților la un proces echitabil și la o judecată imparțială. Menționăm că, potrivit *Legii nr.310/2018*, dispozițiile art.127 C.pr.civ. au fost completate în sensul că se aplică și în situația în care o instanță are, după caz, calitatea de reclamant ori pârât.

Față de acestea, am constatat că în unele domenii și în contextul liberei circulații a persoanelor în spațiul european și extra-european, pot apărea elemente de extraneitate, care vor influența regulile de stabilire a competenței instanțelor și care se vor corobora cu normele impuse de *Regulamentul (UE) nr.1215/2012*, pe care l-am denumit ca fiind un așa-zis „regulament-cadru”.

Potrivit Considerentului (24) din acest act normativ european, în vederea „bunei administrări a justiției”, circumstanțele fiecărui caz trebuie evaluate de instanța din statul membru în discuție. Acestea pot să includă, printre altele, legăturile între părți, statul terț în

cauză și elemente de fapt ale fiecărei situații, faza în care se află procedura în statul terț și dacă se poate preconiza că instanța din acest ultim stat urmează să emită sau nu hotărârea prin respectarea unui termen rezonabil.

Spre exemplu, în materia răspunderii părintești, de multe ori instanțele iau în vedere dispozițiile referitoare la competența teritorială exclusivă, în sensul că, cererile privind ocrotirea persoanei fizice, care intră în competența instanței de tutelă și familie, sunt soluționate de instanța de la locul domiciliului ori al reședinței persoanei ocrotite, dispoziție derogatorie de la norma privind competența teritorială generală, care trimite la instanța în circumscripția căreia pârâtul domiciliază sau își are sediul. Prin urmare, am făcut referiri în cuprinsul acestui capitol la conceptul de răspundere părintească întâlnit în statele Uniunii Europene, care cuprinde, în ansamblu, drepturile și obligațiile față de minor și bunurile acestuia, încredințarea lui și dreptul de vizită.

Un alt exemplu este acela că întâlnim în materia moștenirii reguli de competență exclusivă a instanțelor, de la care nu pot să deroge părțile, rezultatul fiind stabilirea competenței după domiciliul ultim al defunctului; tot în această materie, și la dezbaterea pe cale notarială, necontencioasă, competența notarului este una care derogă de la competența generală a acestuia.

În contextul definirii competenței jurisdicționale, am alcătuit și *o prezentare a unor instanțe externe, care au atribuții să soluționeze cauze cu elemente de extraneitate*, clarificând în acest fel multe din problemele cetățenilor europeni.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (C.J.U.E.), prin exercitarea uneia dintre cele mai importante proceduri legate de stabilirea competenței jurisdicționale, și anume a trimiterilor preliminare, asigură clarificarea, prin întrebările care îi sunt adresate de instanțele naționale, a unor aspecte ce țin de interpretarea normelor din legislația europeană, important fiind de știut că procedura a devenit obligatorie pentru instanțele naționale ce au pronunțat hotărâri obligatorii și care nu pot fi atacate la nivel național. Raportat la acestea, precizăm totuși că celelalte instanțe naționale nu au obligația să aplice procedura atunci când sunt solicitate.

Întrebările ce pot fi adresate trebuie să vizeze exclusiv chestiuni de aplicare, interpretare și validitate a dreptului european, nu și aspecte ce țin de legislațiile naționale sau de probleme specifice ale fiecărei spețe. Pronunțarea instanței europene asupra chestiunilor preliminare nu schimbă competența instanței naționale, care rămâne să se pronunțe asupra soluționării litigiului. Mecanismul chestiunilor preliminare mai poate avea o utilitate (foarte importantă, considerăm

noi), și anume aceea că servește la stabilirea compatibilității unui act normativ național cu legislația cuprinsă în dreptul Uniunii Europene.

Astfel, persoanele fizice au posibilitatea să se adreseze instanței europene în mai multe situații. Spre exemplu, în ceea ce privește acțiunile în anulare, pot să solicite anularea unui act normativ european care le afectează și le privește direct. De asemenea, persoanele fizice pot să depună plângere la Curte în situațiile în care instituțiile Uniunii Europene au obligația să adopte unele decizii necesare, și totuși nu o fac, fiind vorba de acele situații când are loc abținerea de a constata. Nu în ultimul rând, persoanelor fizice care au suferit prejudicii, ca urmare a unor acțiuni sau inacțiuni ale unor instituții europene ori ale personalului din cadrul acestora, li se permite, împotriva acestora, intentarea unor litigii, prin intermediul instanței europene fiind vorba despre acțiunile în despăgubire.

Toate aceste aspecte ne pot duce cu gândul și la normele interne referitoare la etapa prealabilă judecării, din Noul cod de procedură civilă, și anume verificarea cererii de chemare în judecată privind elementele de la art.194-197. Procedura este prealabilă fixării primului termen de judecată, timp în care judecătorul stabilește dacă cererea este depusă în conformitate cu cerințele legale, iar în caz afirmativ, dispune comunicarea cererii către pârât.

În acest fel, putem spune că, în activitatea sa, Curtea de Justiție a Uniunii Europene are un rol important în stabilirea competențelor jurisdicționale. Într-o optică mai largă, competențele instanței europene au fost conturate și de acorduri internaționale, încheiate în afara sferei dreptului comunitar. Ca o concluzie a prezentării acestei instituții, putem sintetiza că soluționează cauze înaintate de instanțele din statele membre privind, în special, hotărâri preliminare legate de acuratețea legislației europene, proceduri care privesc încălcarea obligațiilor de către state și care necesită asumarea unor măsuri de remediere, acțiuni în care unele legi europene sunt considerate ilegale ori cauze intentate pentru constatarea abținerii de a se acționa. Pe lângă aceste competențe, Curtea are și atribuția să exercite control de legalitate asupra actelor legislative emise de alte instituții europene (cum ar fi, Parlamentul European, Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene și Comisia Europeană), precum și atribuția de a analiza sesizări ce privesc încălcarea obligațiilor impuse de tratatele Uniunii Europene.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O.) reprezintă o altă instanță importantă în soluționarea litigiilor, întrucât oferă cetățenilor europeni posibilitatea de a i se adresa, atunci când aceștia consideră că li s-a încălcat un drept în plan intern. De asemenea, amintim că, în

examinarea cererilor pe care le primește, Curtea nu analizează „corectitudinea” judecării litigiilor la nivel național, ci stabilește dacă instanțele naționale au respectat sau nu drepturile pe care le garantează *Convenția*. Dacă se constată că acestea din urmă au fost încălcate, Curtea acordă compensații morale, a căror achitare de către statele pârâte este îndeaproape urmărită de Comitetul de Miniștri din cadrul Consiliului Europei.

Putem să constatăm că hotărârile Curții nu au doar un scop individual, de soluționare a fiecărei cauze în parte, ci și un obiectiv larg, de protejare a normelor *Convenției*, pentru a responsabiliza statele în privința angajamentelor pe care și le-au asumat odată ce au devenit părți contractante; prin protecția drepturilor omului s-a pus astfel accent și pe soluționarea unor probleme de ordine publică, prin extinderea jurisprudenței.

Analizând mai multe cazuri practice, am observat că instanța de la Strasbourg s-a pronunțat în multe cazuri cu privire la încălcarea art.6, pct.1, paragraful 1 din *Convenția CEDO*, referitor la încălcarea dreptului de acces la o instanță. Pentru o înțelegere mai amănunțită, precizăm că textul se referă în special la dreptul tuturor persoanelor la o judecată echitabilă, care să aibă loc „în mod public și într-un termen rezonabil”, judecata trebuind să fie asigurată de o instanță „independentă și imparțială”, ce poate hotărî atât asupra aspectelor de drept civil, cât și de drept penal.

Ca o mențiune generală, legiuitorul are întotdeauna puterea să reglementeze raporturile de drept privat, statul rămânând doar prin instituțiile sale un eventual participant la aceste raporturi. Prin urmare, legiuitorul are obligația chiar morală de a proteja, prin dispozițiile pe care le emite, interesele beneficiarilor. Observăm că în unele situații, instanța CEDO a precizat că dreptul de a accede la o instanță nu este absolut, interpretarea lui diferind la fiecare caz în parte, în funcție de particularități dar că, totuși, nu trebuie să se aducă atingere esenței acestui drept. Limitarea, în consecință, trebuie să urmărească doar un scop legitim care să asigure proporționalitatea rezonabilă între mijloace și obiective.

Mai trebuie să spunem că, de-a lungul timpului, Curtea a analizat și cauze cu elemente de discriminare în diverse domenii, cum ar fi învățământ, pensii, adopție, căsătorie, succesiuni, întreținere și altele. Astfel, în ceea ce privește dreptul la o jurisprudență uniformă, această instanță europeană a notat că prin prevederile *Convenției* nu se impune statelor contractante obligația de a repara prejudicii cauzate înainte de ratificare, însă încurajează adoptarea de legi reparatorii și pentru aceste situații, dacă statele decid acest lucru.

Față de acestea, am constatat că instanța CEDO nu analizează calitatea pârâtului sau a reclamantului în cauzele care îi sunt aduse spre soluționare, ci, în esență, rolul său este de a aprecia dacă deciziile pronunțate la nivel național restricționează dreptul reclamantului de a-i fi examinate susținerile. Cu alte cuvinte, reclamantul trebuie să aibă posibilitatea să revendice un drept care este prevăzut și îi este recunoscut prin legislația națională, printr-o modalitate care poate fi apărută în justiție.

O altă categorie de litigii soluționate de Curte o constituie cele privitoare la scoaterea de pe rol a unor cereri care au legătură cu încălcarea termenului rezonabil de judecată. Este important de precizat încă de la început că, întrucât există limitări în ceea ce privește dreptul de a accede la instanțele de judecată, admisibilitatea unor proceduri sau chiar a unor faze procesuale (cum ar fi recursul) depinde și de reglementarea internă din fiecare stat. Desigur, limitările aplicate trebuie să păstreze proporționalitatea între mijloace și scop.

În tot acest context, al determinării și clasificării normelor de competență jurisdicțională, am considerat importantă și *delimitarea ei de aceea a altor organe cu astfel de activitate*, cum sunt organele administrative, Curtea Constituțională, comisia pentru protecția copilului, notarul public în procedura divorțului ori în procedura succesorală sau curțile de arbitraj.

În finalul capitolului introductiv, am constatat că atât legiuitorul român, cât și cel european au încercat să pună la dispoziția cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene diverse modalități de soluționare, remediere și clarificare a problemelor întâmpinate de aceștia. Desigur, soluționarea conflictelor a fost și rămâne o permanentă preocupare pentru instituții și practicieni, întrucât necesită adaptare continuă la diversitatea de situații personale, comerciale ori patrimoniale care privesc părțile litigante.

II. În Capitolul II, intitulat „Competența internațională a instanțelor române”, am constatat că, dată fiind diversificarea legăturilor sociale și economice dintre cetățenii europeni și, de multe ori dintre aceștia și ai statelor din afara Uniunii Europene, la nivel național s-a resimțit nevoia *actualizării legislațiilor în procesul de soluționare a litigiilor cu elemente de extraneitate*.

Prin urmare, determinarea instanțelor și a legii aplicabile în cauzele deduse judecării a devenit o prioritate a legiuitorului european, inclusiv în scopul lămuririi conflictelor de legi. Competența internațională este, putem spune, începutul raționamentului prin care, în dreptul

internațional privat, are loc această clarificare, iar elementul de extraneitate este cel care a dus la această terminologie.

O rezolvare practică a fost adusă cu ajutorul regulamentelor europene în multitudinea de cauze tranfrontaliere, în căutarea soluțiilor optime pentru echitatea procesuală a participanților în litigiile civile. Trebuie să mai spunem că regulamentele au, de altfel, ca principal obiectiv, respectarea principiilor de echitate și legalitate atunci când trebuie asigurat accesul la justiție.

Analizând această temă, inclusiv prin prisma unor cazuri practice întâlnite în jurisprudența instanțelor europene, am observat că legiuitorul român a introdus sintagma „procesul civil internațional”, în care a reunit regulile de competență și soluționare a proceselor civile cu elemente de extraneitate, în cuprinsul Cărții a VII-a din Codul de procedură civilă, aceasta prin respectarea priorității tratatelor internaționale la care este parte și România, legislației europene și a legilor speciale.

În stabilirea competenței, este preponderent principiul pe criteriul domiciliului ori sediului pârâtului, un criteriu foarte des întâlnit în legislația europeană, întrucât facilitează determinarea legăturilor participanților la proces cu unul dintre statele membre și, implicit, determinarea legislației aplicabile. Prin *Regulamentul (UE) nr.1215/2012*, legiuitorul a urmărit și respectarea convențiilor încheiate de statele membre ori a angajamentelor internaționale asumate de acestea. Pe de altă parte, a adus în prim-plan și autonomia părților în contracte, cu excepția unor situații de competență exclusivă a instanțelor.

În opinia noastră, aplicarea principiului domiciliului pârâtului pe teritoriul unui stat membru este strâns legată de principiul unei „previzibilități rezonabile” a normelor de competență judiciară, chiar dacă regulamentul menționat se aplică în special litigiilor cu obligații contractuale. Punând la dispoziția părților litigante posibilitatea încheierii *convenției de alegere a competenței*, ar rezulta că litigiul trebuie să aibă ca obiect drepturi de care părțile pot dispune sau să nu contravină prevederilor legate de competența personală sau patrimonială „exclusivă”.

Excepția *litispendenței* constituie o altă modalitate de clarificare a situației în care o persoană este chemată în judecată înaintea uneia sau a mai multor instanțe, pentru aceeași cauză, același obiect și de aceeași parte, litispendența internațională presupunând existența unei instanțe străine. *Conexitatea*, în altă ordine de idei, apărută atunci când acțiuni conexe se află simultan pe rolul instanțelor judecătorești din state membre diferite, oferă posibilitatea declinării competenței, pentru stabilirea instanței care poate să ducă la sfârșit judecata.

Constatăm raportat la cele de mai sus, că nu doar „competența generală” stabilită după criteriile domiciliului ori al sediului principal reprezintă preocupare în procese, ci și alte criterii, cuprinse în *competența exclusivă*, în funcție de diverși factori, care privesc apărarea interesului public sau asigurarea bunei administrări a justiției. Prin competența personală exclusivă, instanțele române devin exclusiv competente în soluționarea proceselor transfrontaliere, din sfera statutului personal, exclusivitatea fiind legată de criteriile domiciliului și al cetățeniei. În afara competențelor exclusive, noul Codul de procedură civilă a reunit și cazurile de *competență preferențială* a instanțelor din România, din care se observă caracterul alternativ al competenței, în domenii cum ar fi domiciliul, cetățenia, locul executării obligațiilor contractuale, probleme legate de ocrotire a minorului sau de imobilele situate pe teritoriul României.

La nivel intern, chestiunile preliminare și cererile incidentale sunt aduse în discuție prin prevederile art.1073-1074 C.pr.civ., în sensul că, atunci când este sesizată, instanța română soluționează chestiuni care nu intră în competența sa (soluționarea fiind pe cale incidentală), dar a căror soluționare determină deciziile luate asupra cererii principale. De asemenea, instanța judecă cererile de intervenție și cererea reconvențională. În situații excepționale, urgente, instanța română are competența dispunerii de *măsuri provizorii, conservatorii și de executare* privind unele persoane ori bunuri aflate, respectiv situate în România la momentul cererii, inclusiv în situațiile când nu ar avea competența să judece fondul.

Facem precizarea că, dacă într-un litigiu întâlnim pluralitate de pârâți, în cazul în care unul dintre aceștia se află în situația dispusă de art.1066 alin.(1) C.pr.civ. român, – mai exact, dacă s-a stabilit competența instanței în funcție de domiciliul/sediul acestuia, este atrasă competența jurisdicției române, exceptând cazurile în care cererea a fost făcută numai cu scopul de a-l sustrage pe unul dintre pârâți de la jurisdicția domiciliului ori reședinței obișnuite/a sediului principal ori secundar situat în străinătate.

Pentru a continua cu referirile legate de competență, precizăm că instanțele române sunt, totodată, competente în judecarea cererilor care privesc activitatea la sediul secundar al persoanei juridice, care are sediul principal în afara teritoriului național dar are, la momentul introducerii cererii, sediul secundar în țară. Alineatul ultim al art.1066 NCPC conține o dispoziție derogatorie de la primul alineat al aceluiași articol, întrucât alin.(3) se referă numai la activitatea sediului secundar al persoanei juridice, acesta fiind în elementul de legătură dintre situațiile din textul respectiv.

Atunci când, în materiile al căror obiect îl constituie drepturi de care părțile pot dispune liber în concordanță cu legea română iar *părțile au convenit* în a alege competența instanțelor române pentru judecarea litigiilor actuale ori eventuale legate de asemenea drepturi, *instanțele române* vor fi singurele care vor avea competență. Prin urmare, instanța română la care este chemat pârâtul, va rămâne competentă pentru judecare, dacă pârâtul se prezintă, formulează apărări în fond și nu invocă excepția necompetenței, până la finalul cercetării procesului din primă instanță.

Raportându-ne la cele de mai sus, menționăm că cererea va putea fi respinsă de instanța română sesizată, când din ansamblul circumstanțelor rezultă că *litigiul nu prezintă nicio legătură semnificativă cu România*. Un astfel de exemplu considerăm că îl poate constitui art.15 din *Regulamentul (UE) nr.650/2012*, care stabilește că instanța sesizată dar necompetentă în temeiul Regulamentului, își va declina competența, rezultând că organul sesizat ar trebui să fie o instanță în accepțiunea Regulamentului, prin urmare, primează competența internațională, opinie pe care o susțin și alți autori și pe care o împărtășim. Textul art.15 din Regulamentul de mai sus poate fi corelat și cu rațiunea adoptării acestuia, care reiese din Considerentele (8) și (9) ale acestui act normativ european. Mai exact, unul din obiective îl reprezintă reunirea prevederilor referitoare la competență, lege aplicabilă, recunoaștere/acceptare și executare în materie de hotărâri judecătorești, acte autentice, tranzacții judiciare și inovația adusă cu această ocazie - *certificatul european de moștenitor*.

Cât privește *alegerea forului* în materie patrimonială (un alt aspect important de analizat pentru studiul nostru), părțile pot conveni asupra instanței competente să judece un litigiu actual sau eventual izvorând dintr-un raport cu elemente de extraneitate. În dreptul comun, alegerea de competență cu privire la litigiile referitoare la bunuri este prevăzută în art.126 C.pr.civ. În cazul de la art.1068, alegerea este condiționată de un element de extraneitate. trebuie spus însă, că alegerea instanței este fără efect dacă ea conduce la lipsirea în mod abuziv a uneia dintre părți de protecția pe care i-o asigură o instanță prevăzută de legea română.

Prin această dispoziție, observăm o modalitate prin care norma de drept intern protejează părțile de o alegere abuzivă a unei instanțe străine. De asemenea, din perspectiva exclusivității, textul este imperativ, în sensul că alegerea unei anumite instanțe este lipsită de efect, dacă instanța aleasă este străină iar litigiul este de competență exclusivă a instanțelor române, sau

dacă, în situația inversă, instanța aleasă este română, iar litigiul este de competența exclusivă a unei instanțe străine.

Amintim că există două situații în care instanța aleasă de părți nu se poate declara necompetentă, și anume atunci când una dintre părți are domiciliul/reședința obișnuită, respectiv un sediu secundar *în circumscripția acestei instanțe* și când dreptul aplicabil litigiului conform dreptului internațional privat român este *legea română*. Textul art.1068 din Codul de procedură civilă oferă mai multe modalități de a încheia convenția, prin înscris, telegramă, telex, telecopiator sau orice alt mijloc de comunicare prin care se poate stabili proba printr-un text. În lipsă de stipulație contrară, *competența forului ales este exclusivă* (textul lăsând astfel posibilitatea ca părțile să opteze și pentru neexclusivitate).

O altă noțiune căreia am observat că legiuitorul național, dar și cel european, i-au acordat importanță este *arbitrajul*, procedură utilizată din ce în ce mai mult în raporturile cu elemente de extraneitate, întrucât, în baza convenției arbitrale, instanța de judecată își poate declina competența. Soluția reținută de noul Cod de procedură civilă român respectă și normele internaționale, conform cărora un judecător sesizat cu o cauză poate să nu accepte convenția arbitrală atunci când, după legea forului, litigiul nu este susceptibil de arbitraj.

Precizăm în acest context că incidentele privind arbitrajul sunt în competența instanțelor judecătorești, mai exact în competența tribunalului în circumscripția căruia are loc arbitrajul iar atribuțiile instanțelor în domeniul arbitrajului privat constau în înlăturarea problemelor care ar afecta buna desfășurare a acestei proceduri. În arbitrajul ad-hoc, soluționarea unei cereri de recuzare este în competența instanței de drept comun, procedura fiind similară cu aceea a recuzării judecătorului. Cât privește *excepția de arbitraj*, este de menționat faptul că opțiunea de stingere a litigiilor prin tranzacții, corespunzătoare materiei arbitrajului, este limitată de normele legale imperative.

Prin urmare, excepția de arbitraj prevăzută de art.1069 din *Cod* descrie situația în care, dacă părțile au încheiat o *convenție de arbitraj* vizând un litigiu arbitrabil conform legii române, instanța română sesizată își va declina competența, cu excepția situațiilor în care pârâtul nu a invocat excepția de arbitraj până la primul termen la care a fost legal citat, dacă instanța constată că respectiva convenție de arbitraj este caducă sau inoperantă sau dacă tribunalul arbitral nu poate fi constituit ori arbitrul unic nu poate fi desemnat din motive vădit imputabile pârâtului.

Raportat la cele de mai sus, nu putem să nu observăm că *Regulamentul european nr.1215/2012* prevede că arbitrajul nu ar trebui să constituie obiectul său de reglementare. Astfel, orice instanță dintr-un stat membru sesizată cu o cauză în care există încheiată o convenție de arbitraj, ar trebui să recomande părților procedura arbitrală, prin urmare, să suspende ori să încheie procedurile și să continue judecata doar dacă validitatea acelei convenții de arbitraj este îndoielnică ori nu poate fi aplicată după regulile legislației naționale ale instanței respective.

De asemenea, faptul că o instanță dintr-un stat membru pronunță o hotărâre prin care stabilește dacă o convenție de arbitraj este *nulă și neavenită*, considerăm că nu ar trebui să intre sub incidența normelor privind recunoașterea și executarea prevăzute de regulament. Totuși, dacă o instanță a stabilit invaliditatea unei convenții exercitându-și competența în temeiul regulamentului, acest aspect nu ar trebui să împiedice recunoașterea ori executarea hotărârii adoptate pe fond, în conformitate cu regulamentul.

Față de toate aceste chestiuni legate de verificarea competenței jurisdicționale pe care le-am rezumat mai sus, putem spune că legislația europeană aduce în materia competenței internaționale diverse modalități prin care se urmărește un interes general, și anume de a se evita riscul unor hotărâri „ireconciliabile” în judecarea litigiilor.

III. În Capitolul III, intitulat „*Legea aplicabilă în procesul civil internațional și comparații cu alte sisteme de drept*”, am dorit să arătăm importanța stabilirii legii aplicabile în procesele civile cu elemente de extraneitate, începând de la legătura dintre respectarea principiului echității, care trebuie să transpară din legislația europeană, cu cetățenia participanților la judecată.

Astfel, Codul de procedură civilă român leagă capacitatea procesuală a părților de legea lor națională, iar pe cea a apatridului, de legea română. De asemenea, raportat la condiția străinului, am constatat că persoanele fizice și juridice străine au, înaintea instanțelor române, drepturi și obligații procesuale ca și persoanele fizice/juridice române. Menționăm totuși că accesibilitatea justiției nu trebuie confundată cu însemnătatea gratuită a acesteia, ci presupune limitări proporționale cu scopul urmărit, întrucât ordinea juridică a oricărui sistem de drept are în componența sa o multitudine de reguli și proceduri care trebuie respectate și duse la îndeplinire.

Și în ceea ce privește asistența judiciară gratuită, în procesele civile internaționale analizate și soluționate de instanțele române, cetățenii străini beneficiază de această procedură asemănător

cetățenilor români, însă, ca aspect esențial, sub condiția reciprocității cu statul de cetățenie sau de domiciliu al solicitantului. La nivel legislativ european, accesul la justiție este reglementat și în *Directiva 2003/8/CE*, al cărei obiectiv îl reprezintă cooperarea judiciară în materie civilă asigurată de statele membre ale Uniunii Europene, cu toate procedurile pe care le presupune, în litigiile transfrontaliere.

Privitor la aplicabilitate, instanța română se raportează, în procesul civil internațional, la legea forului, desigur, sub rezerva unor dispoziții exprese contrare. Însăși calificarea unei probleme ca fiind de drept procesual ori substanțial se face conform legii române, sub rezerva instituțiilor juridice fără corespondent în dreptul român. În legislația europeană s-au introdus dispoziții utile și în materia contractelor civile și comerciale, pentru facilitarea circulației actelor și a relațiilor dintre profesioniști și clienții lor. În acest sens, *Convenția de la Roma (1980) privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale*, stabilește că la încheierea unui contract trebuie să se țină cont de legea aleasă de părți, care, la rândul ei, trebuie să aibă loc în funcție de circumstanțele fiecărui caz în parte.

Este important de precizat faptul că alegerea legii române drept *lex causae* nu trebuie să lipsească vreo parte de protecția pe care i-ar oferi-o legea sa națională. Referitor la contractele cu consumatorii, am observat o preocupare permanentă, dar și o provocare pentru legiuitorul european de eliminare a clauzelor abuzive, ce duc la concurență neloială. Provocarea vine, credem noi, și din faptul că modalitățile de protejare a consumatorului variază, în general, de la o țară la alta, ceea ce are influență și asupra dreptului aplicabil. Curtea de Justiție a Uniunii Europene a statuat în jurisprudența sa că, pentru încetarea inserării clauzelor abuzive în contracte, atunci când este aleasă legea aplicabilă, nu trebuie să fie afectate dispozițiile imperative din legea țării în care au reședința consumatorii. În acest fel, putem susține că se acordă o anumită „prioritate” ordinii publice naționale față de voința părților, pentru că scopul final nu este altul decât echilibrul între drepturile și obligațiile acestora.

În ceea ce privește alegerea legii care să guverneze procesul, părțile au posibilitatea să convină, în materiile în care pot dispune liber conform legii române, competența instanțelor române de a judeca litigii actuale sau chiar eventuale (*prorogarea voluntară*). Din rațiunea art.1067 C.pr.civ. reiese că părțile pot stabili ca reclamantul să opteze între instanțe din state diferite. Astfel, stabilirea competenței depinde și de aprecierea instanței cu privire la acest aspect. Însă, nu se precizează expres în ce formă părțile pot să convină competența, aceasta stabilindu-se

în mod „valabil”, termen care, *de lege ferenda*, ar trebui, în opinia noastră clarificat, prin forma unui înscris încheiat înainte sau după apariția litigiului (fiind vorba despre litigii actuale sau eventuale).

Referitor la conceptul de „domiciliu”, legată de acesta este competența internațională a instanțelor, în sensul că, potrivit art.1071 C.pr.civ., instanța sesizată trebuie să își stabilească această formă respectând regulile interne. *Regulamentul (UE) nr.1215/2012* a lăsat totuși și posibilitatea ca normele de competență judiciară să se aplice indiferent de domiciliul pârâtului, atunci când anumite situații o impun, dacă se constată un alt punct de legătură în litigiu.

Problema ar fi corelarea cu alte acte normative europene; prin urmare, în temeiul unei strânse legături între instanță și acțiune și pentru buna administrare a justiției, ar trebui să existe și alte instanțe autorizate, cum ar fi în litigiile având ca obiect obligații necontractuale, rezultate din încălcări ale intimității.

Esențială este, considerăm noi, și *compatibilizarea normelor care privesc un conflict de legi și competență*, prin intermediul regulamentelor europene, care dau și o rezolvare practică situațiilor cu elemente de extraneitate. Alteori însă, în încercarea de a „unifica” anumite aspecte din legislațiile naționale, textele actelor normative europene au adus și provocări practicienilor, cum ar fi în materie succesorală, unde ideea „statului cu care defunctul a avut cele mai strânse legături” nu este una suficient de clară, în contrast cu rigurozitatea procedurilor succesoriale. Întrucât legiuitorul nu a precizat o întindere anume de stabilire a reședinței obișnuite sau a unui punct de lucru pentru o anumită persoană, într-un anumit stat, diversitatea jurisdicțională și de soluționare a litigiilor cu elemente de extraneitate este și mai mare.

În cuprinsul acestui capitol am analizat și condițiile de fond și formalitățile necesare la *încheierea căsătoriei*, un alt domeniu în care normele de drept internațional privat stabilesc regulile de aplicabilitate a legii. Importantă de studiat am considerat a fi problema formalităților căsătoriei, ținând cont de faptul că legea aplicabilă acestora este legea statului pe teritoriul căruia căsătoria se celebrează, potrivit Codului civil iar legea română guvernează formalitățile de încheiere a căsătoriei în fața agentului diplomatic sau a funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat.

Mai trebuie spus că, în ceea ce privește cerințele legale pentru încheierea căsătoriei, legea care le reglementează se aplică și nulității căsătoriei și efectelor acestei nulități. De altfel, constatăm că în situația în care o căsătorie s-a încheiat în străinătate prin încălcarea condițiilor de

formă, nulitatea căsătoriei poate fi admisă în România doar dacă legea română prevede sancțiunea nulității.

Un alt aspect care a prezentat interes pentru noi, în analiza acestui subiect, l-a constituit problema *efectelor generale ale căsătoriei*, care sunt supuse legii reședinței obișnuite comune a soților, iar în lipsă, legii cetățeniei comune. În lipsa acesteia din urmă, își găsește aplicabilitate legea statului pe teritoriul căruia s-a celebrat căsătoria. Legea astfel determinată, se va aplica efectelor personale, precum și efectelor patrimoniale ale căsătoriei, de la care soții nu pot deroga, indiferent de regimul matrimonial ales.

Raportându-ne la problema căsătoriei, am făcut referiri și la cea a *regimurilor matrimoniale*, întrucât cele două noțiuni sunt implicit legate între ele ca reglementări și efecte. O prevedere esențială în materie este aceea că determinarea obiectivă a legii aplicabile regimului matrimonial constă în situația în care, dacă soții nu au ales legea aplicabilă regimului lor matrimonial, acesta este supus legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei. Prin simetrie, *Regulamentul (UE) nr.1259/2010* aduce în prim-plan posibilitatea soților de a alege legea care va fi aplicabilă divorțului.

În materia *proprietății intelectuale*, am analizat unele chestiuni de aplicabilitate în litigiile care pot fi soluționate de tribunalul arbitral, întrucât această procedură asigură flexibilitate părților în stabilirea regulilor de procedură derogatorii de la dreptul comun. Unul dintre avantajele îl reprezintă forma compromisului, întrucât acesta poate fi încheiat în scris și în orice moment al litigiului, chiar dacă se află deja pe rolul unei instanțe. În domeniul apărării drepturilor de proprietate intelectuală, procedura oferă un avantaj special, și anume caracterul de confidențialitate. Analizând modurile de transmitere, observăm că drepturile patrimoniale referitoare la drepturile conexe pot fi cesionate, în tot sau în parte, în condițiile prevăzute pentru drepturile de autor și pot face obiectul unei cesiuni exclusive sau neexclusive.

Referitor la cesiune, amintim că prevederile în materie dispun că autorul sau titularul dreptului de autor poate ceda prin contract altor persoane numai drepturile sale patrimoniale (rezultă că nu și drepturile morale). Normele referitoare la cesiune sunt permissive în sensul că această modalitate juridică poate fi limitată la o parte dintre ele, pentru un anumit teritoriu și pentru o anumită durată, existând două feluri: exclusivă ori neexclusivă.

Așa cum am precizat și în conținutul lucrării, trebuie spus, în privința cesiunii, că împărtășim ideea unor autori, și anume că prin cesiune nu are loc transferul dreptului real de

folosință asupra oricărui lucru, ci doar asupra unei opere. În ceea ce privește protecția proprietății industriale, cum ar fi invențiile, desenele sau modelele industriale, mărcile, numele de comerț și drepturile de autor pentru opere literare, de artă și științifice, situația apatridului este aceea că va beneficia în țara unde își are reședința obișnuită de aceeași protecție ca și cea acordată propriilor cetățeni ai țării respective.

Subliniem faptul că, în România, instanțele de judecată pot să impună măsuri provizorii pentru intermediari care oferă servicii, utilizate de terți care încalcă drepturi de proprietate industrială care sunt protejate. Prin urmare, un titular poate interzice oricărui terț să folosească marca sa comunitară, inclusiv unui titular al unei mărci comunitare utilizate ulterior, potrivit Regulamentului (CE) nr.207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca comunitară, interpretarea acestui regulament fiind necesară prin prisma principiului priorității mărcii anterioare.

În materie de *succesiuni*, importante dispoziții au fost cuprinse în legislația comunitară prin *Regulamentul (UE) nr.650/2012*, pentru ca cetățenii europeni să își poată organiza din timp succesiunea. Domeniul de aplicare a Regulamentului trebuie să includă astfel toate aspectele de drept civil raportate la patrimoniul unei persoane decedate, transmis fie voluntar, fie sub forma succesiunii *ab intestat*. Nu putem să nu observăm că, în practică, o provocare a acestui regulament o constituie însăși ideea că circumstanțele cazului, mai exact legăturile personale și/sau patrimoniale ale defunctului cu un stat sau mai multe state pot îngreuna stabilirea legii aplicabile succesiunii.

Regulamentul dispune că această lege este cea în care defunctul își avea reședința obișnuită în momentul decesului, dar chiar noțiunea de reședință este, uneori, interpretabilă, fiind de altfel, destul de greu de conturat o definiție unică. Acesta este și motivul pentru care se stabilește, de la o cauză la alta, care este legea care va governa succesiunea. În ceea ce privește posibilitatea acestei alegeri, regulamentul dispune că poate fi aleasă legea statului a cărui cetățenie defunctul o are în momentul alegerii legii sau la data decesului. În cazul pluralității de cetățenii, se poate alege legea oricăruia dintre statele al căror cetățean defunctul era în momentul alegerii legii sau la momentul decesului. Raportat la recunoașterea hotărârilor emise în spațiul european, în cazurile în care se constată incompatibilitate între un act autentic și o hotărâre, considerăm că un mecanism eficient este acela al motivelor de nerecunoaștere a hotărârilor în temeiul *Regulamentului (UE) nr.650/2012*.

O parte care dorește să conteste actele juridice sau rapoartele juridice înregistrate într-un act autentic ar trebui să facă acest lucru în fața instanțelor judecătorești competente în temeiul Regulamentului, care ar trebui să soluționeze contestarea în temeiul legii aplicabile succesiunii. Dacă o chestiune legată de aceste acte este invocată pe cale accesorie în fața unei instanțe judecătorești a unui stat membru, acea instanță trebuie să fie competentă în materie. Legat de *renunțarea la succesiune*, în plan legislativ românesc, menționăm că noul Cod civil a păstrat efectele acesteia, în sensul că renunțarea înlătură efectul principiilor care se referă la plata pasivului succesoral de către debitor.

În ceea ce privește *actele autentice*, dacă astfel de acte sunt contestate, nu ar trebui să producă efecte probatorii într-un stat membru, altul decât cel de origine, atât timp cât acțiunea de contestare se află pe rol. Conform art.(65) din preambul, dacă acțiunea de contestare se referă numai la o chestiune specifică cu privire la actele juridice sau rapoartele juridice înregistrate într-un act autentic, actul autentic contestat nu ar trebui să aibă efecte probatorii, în ceea ce privește chestiunea contestată, într-un stat membru, altul decât statul membru de origine, atât timp cât acțiunea de contestare se află pe rol. De asemenea, un act autentic care, ca urmare a unei contestații, este declarat nul ar trebui să înceteze să mai producă efecte probatorii.

Observăm din rațiunea *Regulamentului (UE) nr.650/2012* că, atunci când sunt prezentate aceleași autorități două acte autentice incompatibile, acea autoritate ar trebui să evalueze dacă ar trebui să se acorde prioritate unuia dintre actele respective, ținându-se cont de circumstanțele cazului. Dacă nu reiese clar dacă ar trebui să se acorde prioritate unuia dintre actele autentice, instanțele judecătorești ar trebui să soluționeze chestiunea sau, dacă aceasta este invocată pe cale accesorie în cursul acțiunii, instanța sesizată ar trebui să o soluționeze.

Putem fi de acord în acest context cu unii autori că, un eventual conflict de legi (care nu trebuie să ducă la ideea unui conflict de suveranitate a statelor, ci doar la reglementări juridice diferite ale acestora) este pasibil de o dublă definiție, una științifică, în care este privit ca o instituție apărută atunci când există un raport juridic cu cel puțin un element de extraneitate și căruia îi devin susceptibile de aplicare două sau mai multe sisteme juridice și o definiție „metaforică”, ce aduce în atenția celui care trebuie să soluționeze problema, întrebarea referitoare la care sistem se aplică.

În această materie, de interes practic dar și teoretic sunt aspectele referitoare la *certificatul european de moștenitor*, în special ideea că nicio autoritate sau persoană căreia i se prezintă un

astfel de document emis într-un alt stat membru nu ar trebui să poată solicita să i se prezinte, în locul certificatului, o hotărâre, un act autentic sau o tranzacție judiciară. Utilizarea certificatului nefiind obligatorie, orice persoană ar trebui să aibă libertatea să folosească celelalte instrumente disponibile în temeiul regulamentului - hotărâri/acte autentice/tranzacții judiciare).

Cu privire la emiterea lui, susținem ideea că certificatul ar trebui să fie eliberat în statul membru ale cărui instanțe judecătorești sunt competente în baza Regulamentului. Chiar actul normativ european dispune că, „*în interesul funcționării armonioase a justiției, ar trebui evitată pronunțarea de hotărâri contradictorii în state membre diferite*”. În situațiile în care iau cunoștință de desfășurarea unor proceduri paralele, părțile implicate ar trebui să convină cu privire la modul în care ar trebui să acționeze. Dacă nu se ajunge la un acord, succesiunea ar trebui soluționată de instanțele judecătorești competente în temeiul Regulamentului.

Analizând o mare parte din chestiunile de aplicabilitate a legii în procesul civil internațional prin prisma problemelor teoretice și nu numai, constatăm că, în ansamblu, aplicabilitatea reprezintă o continuă provocare pentru profesioniști și instanțele de judecată, întrucât procedurile naționale și cele europene trebuie să coexiste și să ofere soluții pentru multitudinea de cazuri întâlnite în practică.

IV. În Capitolul IV, intitulat „*Recunoașterea hotărârilor străine în România - aspecte teoretice și cazuri practice (Corelări cu articolul 1081 din Codul de procedură civilă român, privind competența preferențială a instanțelor române)*”, am analizat necesitatea recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești în condiții mai facile, dat fiind faptul că relațiile patrimoniale, comerciale sau de familie ale cetățenilor din spațiul european și extra-european au cunoscut o mare diversitate. Legăturile strânse ale multor persoane cu o țară ori exercitarea profesiei pe teritoriul altui stat decât cel de reședință sau sediu, au dus atât la amplificarea activității instanțelor, cât și la modificări implicite în legislațiile naționale.

În legislația românească, întâlnim în acest context termenul de „*hotărâri străine*”, considerat totuși în doctrina de specialitate ca fiind insuficient, din cauza eliminării hotărârilor provenind din statele membre ale Uniunii Europene, punându-se problema dacă s-a intenționat o scutire a acestora de la procedura recunoașterii și a încuviințării executării sau a fost o lacună legislativă. Întrucât art.1065 din C.pr.civ. dispune că normele în materie se aplică în măsura în care prin legislația internațională și europeană sau prin legi speciale nu este prevăzut altfel,

împărtășim opinia că prevederile referitoare la recunoaștere se aplică și hotărârilor din statele membre, făcându-se și distincția între recunoașterea deplin drept a hotărârilor, de recunoașterea lor condiționată.

Principalele modificări ale Codului de procedură civilă au vizat soluționarea cu prioritate a incidentelor referitoare la competență și stabilirea unor criterii mai clare de determinare a acesteia, cum este și cazul art.1094 C.pr.civ. *De lege ferenda*, considerăm că acesta necesită și clarificări textuale, întrucât, menționând că hotărârile străine fac referire la actele de jurisdicție emise de autorități competente din statele nemembre ale Uniunii Europene, lasă loc de întrebări; chiar dacă, așa cum am precizat și în lucrare, din rațiunea altor texte ale Codului rezultă că sunt vizate și statele membre, se impune includerea unei mențiuni clare în cuprinsul articolului respectiv.

Prin studiul acestei teme, am observat că motivele de refuz al recunoașterii sunt în mod deosebit legate de respectarea ordinii publice de drept internațional privat român, de posibilitatea persoanelor de a dispune liber de drepturile pe care le au, de stadiul litigiului ori de competența jurisdicțională. Referitor la aceasta din urmă, Codul stabilește că, atunci când hotărârile străine nu sunt aduse la îndeplinire de bunăvoie, pot fi puse în executare pe teritoriul României, de către tribunalul în circumscripția căruia urmează să se efectueze executarea, urmându-se procedura încuviințării date. Am remarcat în acest context că, în situația în care hotărârea străină conține soluții asupra mai multor capete de cerere care se pot disocia, încuviințarea poate fi acordată și separat, urmată de emiterea titlului executoriu, în condițiile legii române, menționându-se în titlu și hotărârea de încuviințare.

În raport cu cele de mai sus, putem spune că normele de drept procesual civil internațional cuprind în sfera lor, în primul rând, norme de competență, inclusiv internațională și norme de procedură propriu-zisă, care cuprind și procedura de recunoaștere și încuviințare a hotărârilor străine. În plan legislativ european, susținem ideea că *Regulamentul (UE) nr.1215/2012* necesită îmbunătățiri în vederea aplicării sale, în procesul de circulație a hotărârilor, un aspect important în acest scop fiind totuși elementul de noutate, și anume îndepărtarea procedurii de *exequatur*.

În completarea ideii de mai sus, precizăm că, dacă o recunoaștere este refuzată, cu invocare pe cale incidentală, instanța sesizată este competentă să se pronunțe în privința acestui aspect. De altfel, există o strânsă legătură între motivele de refuz, suspendare și revizuire, mecanisme utilizate în general în situațiile dificile pentru pronunțarea hotărârilor.

O categorie specială de hotărâri am observat că o constituie *hotărârile arbitrale*, care pot fi recunoscute și executate în România dacă nu sunt contrare ordinii publice de drept internațional privat român și dacă diferendul este soluționabil pe cale arbitrală în România. *Regulamentul (UE) nr.1215/2012*, asemenea altor acte normative europene, asimilează hotărârilor judecătorești actele autentice, decizii ale autorităților administrative, precum și tranzacțiile judiciare. Am remarcat și faptul că, în accepțiunea legiuitorului european, noțiunea de „creditor” a fost corelată cu cererile de recunoaștere și executare a hotărârilor pronunțate în litigii privind obligațiile.

Un alt domeniu în care reglementarea recunoașterii hotărârilor și actelor asimilate acestora ni s-a părut importantă, îl reprezintă *materia răspunderii părintești*, guvernată în special de *Regulamentul (CE) nr.2201/2003*, care se referă, alături de hotărârile judecătorești și la măsurile de protecție a copilului și care cuprinde, în aplicarea sa, inclusiv aspecte legate de divorț, separarea de drept și anularea căsătoriei.

Astfel, putem spune că regulamentul pe care l-am precizat mai sus conține dispoziții asemănătoare *Regulamentului (UE) nr.650/2012*, dar și dispoziții speciale, cum ar fi că hotărârile care se pronunță într-un stat membru referitor la exercitarea răspunderii părintești, care sunt executorii în acel stat și care au fost notificate sau comunicate, se execută într-un alt stat membru, după ce s-a încuviințat executarea la cererea oricărei părți interesate.

În materia *regimurilor matrimoniale* am considerat util de analizat *Regulamentul (UE) nr.1103/2016*, aplicabil de la data 29 ianuarie 2019, o noutate prin normele care privesc raporturile patrimoniale ale soților. Similar cu alte regulamente europene, și cel în discuție cuprinde actul autentic, hotărârea judecătorească și tranzacția judiciară ca mecanisme de materializare a efectelor urmărite prin stabilirea regimului matrimonial. De asemenea, întâlnim noțiunea statului de origine – statul emitent și pe cea a statului de executare, unde au loc punerea în executare ori solicitarea recunoașterii.

Analizând dispozițiile *Regulamentului (UE) nr.1103/2016*, am observat că aduce în prim-plan chestiunea competenței în cazul decesului unuia dintre soți, și anume dacă o instanță a unui stat membru este sesizată în temeiul *Regulamentului (UE) nr.650/2012*, instanțele din statul respectiv se vor pronunța asupra regimurilor matrimoniale care au legătură cu cauza respectivă. Aceasta, fără să afecteze, în opinia noastră, regula potrivit căreia *Regulamentul (UE) nr.1103/2016* nu se aplică problemelor succesoriale, întrucât instanțele vor distinge în fiecare cauză chestiunile legate de succesiuni de cele legate de regimuri matrimoniale. Desigur, rămâne

problema delimitării concrete din punct de vedere patrimonial, fiind vorba de multe ori de bunurile comune ale defunctului și ale soțului supraviețuitor.

În mod similar, când o instanță este sesizată în probleme de divorț, separare de drept sau anulare a căsătoriei, instanțele din statul respectiv vor putea să se pronunțe în privința aspectelor legate de regimurile matrimoniale, însă, din nou, considerăm că va fi o provocare pentru aceste instanțe să delimiteze problemele patrimoniale în cauzele complexe. Criteriul legat de stabilirea competenței va fi și în acest caz cel al reședinței obișnuite, cu precizarea că trebuie respectate unele termene de ședere a soților pe teritoriul statului instanței sesizate.

O altă prevedere care a prezentat interes pentru noi este aceea referitoare la limitările procedurale. Mai exact, dacă patrimoniul succesoral al unuia dintre soți, cuprins în sfera de aplicare a *Regulamentului (UE) nr.650/2012* include bunuri succesoriale aflate într-un stat terț, instanța sesizată referitor la regimul matrimonial poate să nu se pronunțe legat de acele bunuri, dacă are suspiciuni că există motive ca respectiva hotărâre să nu fie recunoscută și/sau executată în statul terț. Ca o ultimă precizare legată de *Regulamentul (UE) nr.1103/2016*, reiterăm faptul că recunoașterea hotărârilor emise în temeiul acestui act normativ are loc fără îndeplinirea vreunei alte proceduri, iar hotărârile sunt executorii pe teritoriul altor state membre.

În materie contractuală, *Regulamentul (UE) nr.593/2008 (Roma I)*, se aplică pentru contractele încheiate începând cu data de 17 decembrie 2009 (cu excepția articolului 26, care se aplică de la 17 iunie 2009). Art.26 se referă la lista convențiilor, în sensul că, până la data de 17.06.2009, Comisia trebuia informată de statele membre referitor la convențiile menționate în art.25, alin.(1) din Regulament. Ulterior acestei date, informarea se referă la „eventualele denunțări ale respectivelor convenții”. Potrivit Considerentului (7) din acest regulament, domeniul de aplicare material și dispozițiile acestuia trebuie să fie în concordanță cu *Regulamentul (CE) nr.44/2001 ("Bruxelles I")*, care a fost ulterior înlocuit cu *Regulamentul (UE) nr.1215/2012* și în concordanță cu *Regulamentul (CE) nr.864/2007 ("Roma II")*.

Mai precizăm că *Regulamentul nr.593/2008* se aplică obligațiilor contractuale în materie civilă și comercială, în situațiile care există un conflict de legi și nu se aplică, în special, în materie fiscală, vamală sau administrativă. Una din rațiunile acestui act normativ european este creșterea nivelului de previzibilitate în soluționarea proceselor și facilitarea circulației hotărârilor. De altfel, potrivit Considerentului (37) din regulament, rațiunea de interes public justifică posibilitatea instanțelor de judecată să aplice unele excepții cauzate de efectul normelor

de „aplicare imediată”, noțiune care nu trebuie însă asimilată cu dispozițiile „de la care nu se poate deroga prin convenție”.

Ceea ce ridică însă probleme de interpretare este excluderea din sfera legislativă a Regulamentului mai sus amintit a materiei privind capacitatea persoanelor fizice. Aceasta deoarece materia respectivă nu este considerată având un caracter strict contractual, în majoritatea sistemelor europene. De regulă, capacitatea persoanei fizice de încheiere a unui contract civil ține de statutul acesteia și își găsește reglementarea în legea cetățeniei sau a domiciliului ori a reședinței obișnuite. Considerăm că previzibilitatea în acest domeniu este un element foarte greu de păstrat, dată fiind varietatea foarte mare atât în ceea ce privește felurile de contracte, cât și caracterul mereu în schimbare al obligațiilor, impus de relațiile patrimoniale și comerciale dintre persoanele fizice și juridice.

Ca o precizare valabilă în toate materiile la care am făcut referire, am constatat că recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești, precum și a actelor autentice asimilate, pronunțate ori emise într-un stat membru ar trebui să se bazeze pe principiul încrederii reciproce, iar motivele de refuz al recunoașterii ar trebui reduse la minimumul necesar.

V. În Capitolul V, intitulat „Executarea hotărârilor străine”, am considerat că această temă este importantă și necesară de clarificat, dată fiind intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, punându-se problema ce se întâmplă atunci când persoanele obligate să execute hotărârile pronunțate în străinătate nu aduc la îndeplinire acest lucru de bunăvoie. Astfel, hotărârile din această categorie pot fi executate pe teritoriul României, de către tribunalul în circumscripția căruia urmează să se efectueze executarea, la cererea oricărei persoane interesate, pe baza încuviințării date. Fac excepție de la această regulă, în sensul că nu se pot executa pe teritoriul României, hotărârile emise în altă țară, care cuprind măsuri asigurătorii și cele date cu executare provizorie.

Corelând legislația internă cu cea europeană, în *Regulamentul (UE) nr.1215/2012* am putut constata preocuparea pentru facilitarea recunoașterii hotărârilor în statele membre, acest regulament permițând ca o hotărâre dintr-un stat membru, executorie în statul respectiv, să fie considerată executorie și în celelalte state membre ale Uniunii Europene, fără necesitatea unei hotărâri de încuviințare a executării (acest ultim aspect ținând totuși și de legislațiile interne).

Referitor la tranzacțiile judiciare încheiate în străinătate, trebuie să spunem că acestea produc pe teritoriul României efectele ce decurg din legea care le-a fost aplicată. În plan intern, am considerat de interes să reamintim condițiile pentru ca o instanță să ia act de tranzacție, în sensul că părțile pot cere o hotărâre de consfințire a tranzacției în toate fazele procesului, procedura fiind asemănătoare și pentru cazurile de mediere.

O altă chestiune adusă în prim plan de Codul de procedură civilă este aceea a forței probante a hotărârii străine. În România, un astfel de aspect va fi îndeplinit dacă hotărârea respectă anumite exigențe privind autenticitatea și care sunt impuse de legea statului unde a fost emisă. Mai trebuie să menționăm că forța probantă nu poate exista atunci când constatările din cuprinsul hotărârii sunt incompatibile cu ordinea publică de drept internațional privat român. Raportat la acest aspect, efectul unei hotărâri judecătorești străine nu se va produce automat dacă aceasta nu a fost recunoscută în România, fiind necesară verificarea respectării ordinii publice. În plus, forța probantă este diferită de autoritatea de lucru judecat, conferită de procedura recunoașterii.

Un alt aspect legat de executarea hotărârilor străine pe care l-am considerat util de analizat a fost titlul executoriu european, care își găsește reglementarea principală în *Regulamentul (CE) nr.805/2004*, în vigoare de la 1 ianuarie 2007 și care, în legislația românească, se completează cu cele ale *Ordonanței de Urgență nr.119/2006*, sens în care instanțele jurisdicționale care verifică respectarea „standardelor minime de procedură” au competența să elibereze un certificat de titlu executoriu european standardizat.

Considerăm că un aspect potrivit este acela că Regulamentul de mai sus nu impune statelor adaptarea legislației la aceste standarde, întrucât scopul este însăși executarea eficientă a hotărârilor pe teritoriul altor state decât cele în care au fost pronunțate și libera circulație a acestora, precum și a tranzacțiilor judiciare și a actelor autentice în spațiul european. Ca domeniu de aplicare, sunt vizate în special materiile civilă și comercială, precum și altele în funcție de natura instanței de judecată, fără a fi incluse însă în această sferă domeniile fiscal, vamal, administrativ (acestea din urmă ținând în general de proceduri interne stricte, speciale); nu sunt incluse nici aspecte legate de starea și capacitatea persoanelor fizice, regimuri matrimoniale, succesiuni, procedurile de dizolvare a societăților sau arbitrajul.

Mai trebuie să spunem că, fiind eliminată și prin acest regulament procedura de *exequatur*, o hotărâre judecătorească ce a fost certificată ca titlu executoriu european în statul membru de

origine, va fi recunoscută și executată și în celelalte state membre, fără încuviințare. Un alt aspect important de reținut este că eliberarea certificatului de titlu executoriu european nu este supusă nici unei căi de atac, iar procedurile de executare sunt reglementate de legislația statului membru de executare.

Întrucât unul dintre obiectivele armonizării legislației europene a fost adoptarea unor măsuri de eliminare a obstacolelor în desfășurarea procedurilor civile, pentru asigurarea asistenței judiciare în cauzele transfrontaliere a fost concepută *Directiva 2003/8/CE/2003*, în încercarea de a se da un sens asistenței judiciare, instituindu-se chiar și regula că pragurile minime pe care o persoană le poate suporta referitor la cheltuieli sunt stabilite de statele membre, după criteriile precum veniturile sau situația familială.

Observăm că, din nou, criteriul domiciliului/reședinței apare legat și de sintagma „litigii transfrontaliere”, în ideea că aceasta se referă la procesele în cadrul cărora partea care necesită asistență judiciară are domiciliul/reședința obișnuită pe teritoriul altui stat membru decât cel al instanței sau al executării hotărârii. Directiva dă astfel posibilitatea statelor membre să respingă cererile de asistență judiciară privind acțiuni neîntemeiate, precum și orice cerere de asistență judiciară pentru daune-interese în cazuri de atingere adusă reputației ori când obiectul îl constituie o revendicare ce decurge direct din activitățile comerciale.

În încheierea acestui subiect precizăm că, în sfera acordării de asistență judiciară intră atât procedurile judiciare tradiționale, cât și procedurile extrajudiciare, precum medierea sau executarea actelor autentice în alt stat membru. O regulă legată de teritorialitate este aceea că asistența judiciară se acordă de statul membru al instanței în care se solicită executarea, exceptând consilierea în faza precontencioasă.

Executarea hotărârilor și acordarea asistenței judiciare au legătură, în opinia noastră, cu asigurarea eficienței și a celerității în procedurile judiciare în materie civilă și comercială, motiv pentru care am analizat în cuprinsul acestui capitol și prevederile *Regulamentului (UE) nr.1393/2007*. Acesta se referă la notificarea și comunicarea în spațiul european a actelor judiciare și extrajudiciare, în materiile civilă și comercială, cu mențiunea că, tot în spiritul celerității, refuzul unei notificări sau comunicări trebuie să aibă loc în cazuri excepționale și să se țină cont de motivele vreunei întârzieri atunci când aceasta apare.

Ca exemplu general de norme juridice, putem spune că dreptul Uniunii Europene a fost conceput de Comunitățile Europene, dar se poate extinde în aplicarea sa și către alte entități internaționale. Dată fiind tradiția de dezvoltare instituțională a Uniunii Europene, și latura juridică a acestei dezvoltări a luat amploare, prin modificarea Tratatelor de funcționare a Uniunii, dar și prin legislația secundară sau derivată, adoptată în baza legislației primare. Regulamentele europene, acte cu caracter general, dar obligatorii în integralitatea lor, sunt de aplicabilitate simultană și uniformă în toate statele membre al Uniunii.

Este și motivul pentru care, considerăm noi, regulamentele europene și o bună parte din legislația europeană, de altfel, conțin și dispoziții a căror aplicabilitate este în concordanță cu legislația statelor terțe.

Faptul că, în contextul liberei circulații a persoanelor în spațiul european, s-au dezvoltat și relațiile sociale, comerciale, aceasta a dus și la apariția unor litigii cauzate de diversitatea relațiilor între cetățeni, dar și de neclaritățile ori lacunele legislative din sistemele de drept ale statelor membre, întrucât procesul de implementare a regulilor juridice comunitare este destul de complex și necesită timp, resurse, modificări în legislațiile interne și, implicit, opinăm noi, de schimbare a influențelor culturale.

În domenii cum sunt gestionarea patrimoniului, a succesiunilor, exercitarea autorității părintești ori regimurile matrimoniale, este nevoie de o deschidere mai mare în gândire atunci când vine vorba de modificarea legislațiilor naționale, întrucât aceste aspecte care țin de viața de zi cu zi a cetățenilor le influențează și problemele inter-relaționale. De asemenea, relocarea multor cetățeni în alte țări decât cele de origine face, de multe ori, dificilă pentru practicieni și instanțe interpretarea și, ulterior, aplicarea regulilor cu elemente de extraneitate.

Se poate spune că *dezvoltarea și extinderea spațiului european sub forma Uniunii Europene* nu reprezintă un scop în sine, ci a apărut ca o necesitate a statelor de a împărtăși valori, relații economice, condiții de trai optime. Toate acestea vin însă cu necesitatea transformării continue a instituțiilor și a sistemelor legislative. Strategia de extindere a Uniunii Europene duce fără îndoială, și la necesitatea consolidării statelor de drept, prin reforme în sistemele judiciare și chiar prin rezolvarea unor diferende economico-sociale. Susținem ideea că promovarea reconcilierilor, a medierii, a soluționării pe căi amiabile, în general, asigură de multe ori degrevarea instanțelor de multitudinea proceselor care trebuie soluționate.

Considerăm că provocările pe care le-a adus întotdeauna procesul de extindere al spațiului comun european, s-au resimțit permanent și în procesele legislative naționale, de multe ori fiind necesare noi schimbări chiar și după implementarea legislației europene, întrucât și aceasta din urmă a cunoscut și cunoaște modificări mai mult sau mai puțin substanțiale. Nu putem să diminuăm, desigur, nici importanța acordurilor și a convențiilor încheiate între state, care au facilitat menținerea relațiilor între țări cu sisteme și valori cu un grad sporit de asemănare. Pe de altă parte, constatăm și o necesitate a unor state, cum este și România, de a trece de la un sistem legislativ mai vechi, la norme juridice diferite, inspirate din sistemele altor țări, așa cum s-a întâmplat în adaptarea Codurilor Civil și de Procedură Civilă.

Pe de altă parte, provocările și schimbările legislative sunt permanente și în contextul evenimentelor socio-politice care frământă Europa. Aceasta deoarece orice aderare sau, din contră, o eventuală dorință a vreunui stat de a nu mai face parte din Uniunea Europeană, va presupune o readaptare a legislațiilor la aceste evenimente.